

EXAMENSARBETE

Hösten 2008

Lärarytbildningen

Sagens betydelse för språkutveckling i förskolan

En undersökning om hur pedagoger i förskolan arbetar med
sagan för att främja barns språkutveckling.

Författare

Maria Eklund

Maria Molina

Handledare

Pella Sahlin

www.hkr.se

Sagens betydelse för språkutveckling i förskolan

En undersökning om hur pedagoger i förskolan arbetar med sagan för att främja barns språkutveckling.

Abstract

Vi har valt att studera hur sagoläsning främjar barns språkutveckling i förskolan. Vårt syfte med uppsatsen är att ta reda på om och hur pedagoger använder sig av sagor för att främja barns språkutveckling. För att ta reda på detta har vi intervjuat fyra förskollärare på fyra olika förskolor. De frågeställningar som vi utgått från är: I vilket syfte används sagan i förskolan? Anses sagan som ett viktigt hjälpmedel för att främja barns språkutveckling och hur arbetar pedagogerna i förskolan med sagan för att främja barns språkutveckling?

Det ämne vi har valt att studera tar vi upp i forskningsbakgrunden, där olika forskare och vetenskapsmän ger sina åsikter och tankar om sagan som hjälpmedel för att främja barns språkutveckling. Vi har sammanställt våra intervjuer i en resultat del och analyserat de sammanställda svaren vi fått efter genomförda intervjuer. De flesta pedagoger vi intervjuade är överens om att sagan utvecklar barns språk med hjälp av texternas varierande språk och ord, likaså samtalet och diskussionen om sagans innehåll framhölls som positivt och viktigt för barns förståelse för sagans innehåll. Samtliga pedagoger anser att sagan är ett viktigt moment för att stilla och lugna barngruppen.

Innehållsförteckning:

1 Inledning	- 6 -
1.1 Bakgrund	- 6 -
1.2 Syfte	- 6 -
1.3 Problemprecisering	- 7 -
2 Forskningsbakgrund	- 8 -
2.1 Definition av saga	- 8 -
2.2 Språkutveckling	- 8 -
2.3 Läsning	- 12 -
2.4 Skriftspråket	- 13 -
2.5 Bilderboken	- 14 -
2.6 Stimulerande läsmiljö	- 15 -
2.7 Läsarens roll	- 16 -
2.8 Samtal	- 17 -
3 Styrdokument	- 19 -
4 Empiri	- 20 -
4.1 Metodbeskrivning	- 20 -
4.2 Urval	- 21 -
4.3 Etiska överväganden	- 21 -
5 Resultat	- 22 -
5.1 Resultatsammanställning av intervjuerna	- 22 -
5.1.1 Förskollärare A	- 22 -
5.1.2 Förskollärare B	- 23 -
5.1.3 Förskollärare C	- 23 -
5.1.4 Förskollärare D	- 24 -
6 Analys	- 26 -
6.1 I vilket syfte används sagan i förskolan?	- 26 -
6.2 Anses sagan som ett viktigt hjälpmedel för att främja barns språkutveckling och hur arbetar pedagogerna i förskolan med sagan för att främja barns språkutveckling? ...	- 26 -
7. Diskussion	- 29 -
7.1 Vikten av läsning för barns språkutveckling	- 29 -
7.2 Sagoläsning som ett avslappnande moment	- 31 -
7.3 Arbeta med sagor	- 33 -
7.4 Miljön och böckernas placering	- 33 -
7.5 Samtal	- 35 -
7.6 Slutsatser	- 36 -
7.7 Förslag till vidare forskning	- 36 -
8 Sammanfattning	- 37 -
Bilaga I	- 41 -

Förord

Vi vill tacka de pedagoger som ställt upp i vår undersökning, utan er hade inte undersökningen kunnat genomföras.

Vi vill även tacka våra familjer som stöttat oss och hjälpt oss med läsning av vår uppsats under arbetets gång. Slutligen vill vi tacka vår handledare Pella Sahlin för allt stöd och hjälp vi fått under arbetets gång, vi har fått bra åsikter och tankar som hjälpt oss på vägen.

”I sagans skog där snurrar sagans slända och spinner tråd som blank som solen är. I sagans skog kan nästan allting hända, och nästan allting händer också där”. (Lennart Hellsing)

1 Inledning

Vi har valt att skriva ett examensarbete om sagornas betydelse för språkutveckling i förskolan, vi vill undersöka hur sagoläsning främjar barns språk under de tidigare åren. Sagoläsning har följt med oss från barndomen till vuxenålder, vi minns tillbaka till barndomens sagor då våra föräldrar läste mycket för oss. Vårt intresse för sagoläsning stärktes ytterligare efter att vi läst specialiseringen litteratur för yngre barn i lärarutbildningen. Vi anser att sagoläsning i förskolan är en magisk ritual som bidrar till att utveckla och stimulera många funktioner hos barn som empati, språk och skrivutveckling, fantasi och ger barnen en inblick i sagornas fantasiska värld.

1.1 Bakgrund

Vi är nyfikna på att lära oss mer om sagornas betydelse för barns språkutveckling i förskolan och hur sagan kan användas som ett pedagogiskt verktyg. Vi vill samla på oss kunskap och material för att inspirera andra pedagoger till att arbeta med sagor i förskolan. Enligt Eriksen, Hagtvet (2004) sker en snabb utveckling under barnets första fem levnadsår, miljön är helt avgörande för att barnet ska få en normal språkutveckling. Sagoläsning och samtal kring sagan främjar barns språkutveckling på ett lustfyllt sätt och har positiva egenskaper i form av utvecklandet av fantasi, empati och nyfikenhet för det skrivna språket. Granberg (1996) framhåller vidare hur sagan i förskolan ofta tillmäts som en förströelse istället för en pedagogisk uppgift, sagan används som ett medel för att stilla och samla barngruppen tillfälligt. Taube (2000) poängterar vidare förskolans ansvar att stimulera, underlätta och stödja barns språkutveckling i tidig ålder med sagor och berättelser för att skapa de bästa förutsättningarna för barnens språkliga medvetenhet. Vi vill i vår undersökning ta reda på hur förskollärare arbetar med sagor för att främja barns språkutveckling.

1.2 Syfte

Syftet med arbetet är att lyfta fram sagornas betydelse för barns språkutveckling och undersöka hur pedagogerna på förskolan arbetar och involverar barn i sagan för att främja deras språkutveckling.

1.3 Problemprecisering

- I vilket syfte används sagan i förskolan?
- Anses sagan som ett hjälpmedel för att främja barns språkutveckling, hur arbetar pedagogerna i förskolan med sagan för att främja barns språkutveckling?

2 Forskningsbakgrund

Vi kommer inledningsvis i detta avsnitt beskriva olika forskares definitioner av vad en saga är. Därefter kommer vi att ta upp vad olika forskare och vetenskapsmän säger om sagans roll med ett språkutvecklande syfte.

2.1 Definition av saga

Pramling och Asplund Carlsson med flera (1993) menar att en saga främst börjar med "Det var en gång" och slutar med "Därefter levde de lyckliga i alla sina dagar". I en saga presenteras inledningsvis huvudpersonen, miljön och tiden om det anges i sagan. Rum och tid är i sagan allmänna och ospecifika. Sagan börjar eller slutar aldrig med en händelse. Avslutningen brukar vanligtvis hållas utanför det egentliga händelseförloppet, istället markeras det att sagan är slut och vad som hände sen får man fantisera om.

Det som symboliserar en saga enligt Lindhagen (1993) är det goda mot det onda, manligt och kvinnligt, barn och vuxen, dum och klipsk, vacker och ful, flitig och lat och liv och död. Sagan handlar om att gå ut i världen och utföra de uppdrag som man blivit tilldelad.

Lindö (2005) framhåller att det som symboliserat sagan i många år är skildringen av människans livsvillkor. Det viktiga i sagan är hur sagans karaktärer agerar genom deras handlingar.

2.2 Språkutveckling

Enligt Lindhagen (1993) ökar sagoläsning barns språkliga medvetenhet. Samtliga språkliga komponenter blir stimulerade genom sagoläsning. Genom att lyssna på sagor från goda uppläsare tillgodogör sig barnet olika språkliga uttrycks och framställningssätt, mer eller mindre medvetet. Läsning är en språklig aktivitet där särskild uppmärksamhet skall ägnas åt barns språkliga medvetenhet, vilket innebär att barnet uppfattar språkets strukturer automatiskt eller omedvetet. Att arbeta med sagor är lässtimulerande och betydande för den direkta läsinläringen och stimulerar till fortsatt läsoplevelser och litteraturkännedom.

Taube (1987) menar att läsning är en språklig aktivitet där fokus bör läggas på barns språkliga medvetenhet, genom att använda sig av språklekar och rim och ramsor kan övergången till skriftspråket göras lättare. Om man ser läsning som en språklig förmåga som kan tillföra

mening till det skrivna språket utifrån egen språklig kompetens, sitt eget tänkande och egna erfarenheter, då lär sig barnen själv i stöd av den vuxna. Enligt Svensson (2005) framhålls det att böcker är bästa hjälpmedlet för att utveckla ett rikt språk hos barnen, de olika språkstilarna som barn möter i böckerna ger dem ett mer självständigt förhållningssätt till språket. Det är viktigt att läsa sagor dagligen i förskolan och skolan.

Arnberg (2004) framhåller hur sagor och berättelser är intresseväckande för barn i tidig ålder. När föräldrar väljer böcker att läsa för barn är det av vikt att de väljer böcker som ligger på barnets språkliga nivå eller ett steg över. När man läser för barn i två till treårs åldern är det bra att välja böcker som innehåller mer bilder än text. Det är viktigt att tänka på när man läser för barn i två till tre årsålder att inte läsa texten i boken ord för ord, utan att man istället samtalar med barnet om vad som finns på bilden, detta för att skapa en större förståelse hos det lilla barnet.

Enligt Eriksen, Hagtvét (2004) sker språkutvecklingen i en snabb utveckling under de första fem levnadsåren, miljön är avgörande för att barnet ska få en normal språkutveckling. Barn som inte får denna tidiga stimulering kan utveckla ett bristande språk. Granberg (1998) menar att sagostunden kan medföra att barns intressen för litteratur väcks. Genom att berättaren är en språklig förebild kan barn lära sig språkliga uttal, meningsuppbyggnad, nya ord och begrepp. Utifrån det väckta intresset för litteratur utvecklar barn en god läs och skriv träning.

Hansson och Ljungström (1996) framhåller hur olika forskare på barns utveckling är överens när det gäller sagoberättande, böcker och högläsning för stimulering av barns språkutveckling. Brok (2007) menar att språket har ett ursprung i tidiga kroppsliga erfarenheter med ett nära samband mellan kropp, språk och identitet då barnets kropp är barnets första hem och när barnet börjar tala är språket dess andra. När den vuxnes berättande av sagor för barn sker på ett lustfyllt och systematiskt sätt, bekräftas barnens medvetna och omedvetna själsliv och erbjuder ett material för barn i bearbetning av känslor och fantasier.

Rask och Wennbo (1983) hävdar att språkutvecklingen i förskolan och skolan idag handlar om mycket mer än att ge eleverna grundläggande färdigheter i svenska, det är skolans ansvar att ge alla elever möjlighet att utvecklas i sitt språk, detta sker genom att eleverna får använda språket i vardagliga sammanhang, på detta sätt sker en språkinläring. Det är genom dessa

tankar och synpunkter barn bör uppleva idén med sagoläsning. I en del sagor och berättelser har tema, sammanhang, ord och uttryck en del gemensamma nämnare. Barn kan ofta identifiera sig med innehållet som läses i sagorna.

Söderbergh (1993) hävdar att för barn skall kunna lära sig att läsa måste ordet i sagan vara bekant. Barnet måste ha hört eller sett ordet tidigare för att vilja lära sig det. Hallberg (1993) framhåller vikten av ordet och språket, eftersom det är med hjälp av orden vi benämner saker, det är med ord vi samspelar och kommunicerar, utan språkets hjälp blir vi människor isolerade. Det är därför av vikt att ge barn ett rikt språk genom att tala, berätta, lyssna till dem och i samspel utveckla deras språk. Boken och läsupplevelsen bidrar till att utveckla barns språk.

Ekström (2004) menar att redan i treårsåldern behärskar barnet grammatik och dem få ord som behövs för att klara sig. Efterhand utvecklas språklig uttrycksförmåga, vokabulären nyanseras och bidrar till att nya begrepp blir användbara. Att berätta, rim och ramsor, sjunga och titta på bilder med yngre barn är stimulerande och ömsesidigt givande. Barn i fyraårsålder talar i allmänhet begripligt med fullständiga meningar och använder språket som det naturliga kontaktmedlet. Som femåring används symboler och allmänt begrepp i ökande omfattning till exempel siffror och bokstäver. Det är lättare att följa handlingar i svårare berättelser och intressera sig för olikheter och likheter i språket, barnet sorterar och jämför olika detaljer i barnböcker och på bilder.

Enligt Granberg (1996) används sagan i förskolan ofta som en förströelse istället för att se det som en pedagogisk uppgift, sagan används som ett medel för att stilla och samla barngruppen tillfälligt. Sagostunden blir en passiv aktivitet för barnet med en envägskommunikation mellan sändare och mottagare. Genom att bearbeta sagor på flera olika sätt till exempel med tematiskt arbete förstärks sagostundens pedagogiska effekter. Barn som från tidig ålder får höra berättelser och sagor har lättare att känna medkänsla, empati och inlevelse och dessa barn utvecklar sin fantasi samtidigt som de blir verbalt försigkomna och har lättare att förstå abstraktioner, detta främjar den intellektuella utvecklingen.

Enligt Abrahamsson och Hyltenstam (2004) framhålls det att under en begränsad kritisk tidsperiod i utvecklingen hos barnet, måste barnet stimuleras för det aktuella språket för att

det ska utvecklas helt normalt. Att samtala om berättelserna och sagorna barn lyssnar på utvecklar språket och ger nya erfarenheter och stimulans för fantasin och skapar en nyfikenhet inför det skrivna språket. Språket är det viktigaste redskapet för människor när det gäller kommunikation, bearbetning av känslor, tankar och begreppsbyggnad.

Enligt Henriksson (2000) så ses ofta sagan som ett hjälpmedel till att stilla barn och menar att i förskolan används sagan ofta som läs- och vilovila. Det händer allt för sällan att pedagogerna har oplanerad högläsning. Det är viktigt att som läsare läsa med tydlighet och lugn i rösten, bjuda in lyssnarna i sagans handling, detta lockar till samtal och diskussion om sagans innehåll och skapar en större förståelse hos barnet om sagans handling. Sagoläsning med magiska lugnande inslag behöver barn, men de behöver likaväl få inspiration av sagan till att aktiveras, lust att leka, klä ut sig och utveckla sin fantasi. Svensson (2005) framhåller att barns motivation för att lära sig läsa utvecklas i samspel med den engagerade vuxne, därför bygger läsinläringen på samspelet mellan barnet och den vuxne, det är viktigt att barnen är intresserade av orden man läser eftersom de bidrar till att barnet själv ska vilja lära sig känna igen orden. För att läsning skall skapa lust hos barnet att vilja läsa enskilda ord behöver barnet många upplevelser tillsammans med den vuxne att förknippa texten med.

Enligt Tornéus (1990) framhålls det att barn som får lyssna på högläsning av sagor och andra berättelser, lär sig att skapa en tillit till språket för att sedan kunna utveckla en förståelse och ett lyssnande. Högläsning bidrar till att barn får lyssna på välformulerade och välutvecklade meningar. Dessa erfarenheter gör att barnet får ett mer kritiskt förhållningssätt till det de hör eller läser, samt lär sig tänka efter om de förstått sagan. Många sagor har ett begränsat ordförråd, då upprepas samma meningar och orden återkommer regelbundet, barns ordförråd utvecklas omedvetet.

Hallberg (1993) framhåller vikten av att låta elever läsa högt vid läsinläring i skolan som ett stimulerande moment då eleverna finner stöd av sitt eget tal. Målet med att arbeta med litteratur är att utveckla barns språk, likväl muntligt som skriftligt, och till att stimulera barn till att läsa. Idag är högläsning i skolan det första mötet en del barn får av litteratur. I en del fall är detta enda gången de hör svenska i sammanhängande form. Att lyssna på en saga bidrar till att barn övar sin koncentrationsförmåga, och utvecklar ett passivt ordförråd.

2.3 Läsning

Enligt Ahlén (2005) har barn med annat modersmål svårt att skriva och läsa. Detta beror på brist på ett svenskt ordförråd, svenska begrepp, annorlunda grammatik, uttalssvårigheter och stavning med mera. För att dessa elever ska lära sig läsa, skriva och utveckla ett rikt ordförråd är läsning det viktigaste hjälpmedlet. I tre till fyraårsåldern lär sig barn det mesta av sitt språk. Barn lär sig språket i naturliga sammanhang genom att lyssna och samtala med andra. För att stärka barns språkliga utveckling är högläsningen ett viktigt moment hos barnet.

Norberg (2002) anser att språk och litteratur är det svenska ämnets centrala innehåll, dessa har stor betydelse för den personliga identiteten. Genom läsning utvecklas nya tankar och ger språkliga kunskaper, det är viktigt för elever med läs- och skrivsvårigheter som behöver stimulans och hjälp av vuxna för att utveckla sin läsarförmåga. Det räcker inte endast att eleverna har friläsning, det är viktigt att samtala om boken för att skapa en god läsförståelse. Flertalet av de teorier vi har läst framhåller vikten av att samtala om sagans innehåll och handling, detta bidrar till att utveckla barns språk, skapar en bredare förståelse för sagans handling och utvecklar nya tankar och idéer.

Ahlén (2005) hävdar vidare att högläsning stimulerar barns språkliga medvetenhet, när en vuxen läser för barnet utvecklas ordförrådet. När barnet får höra en saga läsas högt bidrar detta till att barnet får satsmönster, språklanger, ord, ordförråd, uttryck som han/hon inte haft tidigare i sitt språk, barnet får även en möjlighet att samtala och diskutera den lästa sagan. Många förskolor runt omkring i Sverige har infört användningen av bokpåsar det vill säga påsar innehållande böcker med tillhörande konkret material som symboliserar sagans handling, detta har gjort att läsning hos förskolebarn har ökat. Det är viktigt att göra läsningen till en lustfylld upplevelse. På detta sätt väcks barnets intresse för språket och lockar fram en nyfikenhet hos barnet att vilja arbeta med språket och läsning.

Ekström och Isaksson (1997) anser att högläsning skapar lust och njutning hos barn som är främjande ur ett pedagogiskt perspektiv. Ett starkt motiv för att använda sig av högläsning för barn är att den språkliga utvecklingen skall stärkas och den lingvistiska medvetenheten, som bland annat omfattar förmågan att skilja mellan språket och dess innehåll och form. Barn som under förskoleåldern levit i en språkligt passiv miljö riskerar att i skoltid komma efter, när det gäller läsning och inläring överhuvudtaget. I tre till fyra årsåldern grundläggs läsvanorna,

daglig högläsning i barngruppen skapar goda vanor som sedan växer till ett behov. Vid högläsning av bilderböcker är det viktigt att inför stora barngrupper ha barnen framför sig och att läsaren håller bilderboken framför, på detta sätt kan barnen följa med och se olika detaljer.

Andersson (2000) menar att högläsning är ett bra hjälpmedel till att utveckla barns läsarteknik, om den vuxne läser med tydlighet i rösten och samtidigt följer textens innehåll med fingret, lär sig barnet att orden skiljs åt med mellanrum, bokstävernas utseende, stavning och nya ord. Vad barn lär sig beror även på hur långt de har kommit i sin läsutveckling. Barn behöver hjälp att betrakta språket utifrån, det gäller att både höra texten, men även att se den.

2.4 Skriftspråket

Eriksen, Hagtvet (2004) poängterar att barn i förskolan som visar lust att lära och intresse för bokstäver och ordbilder, skall ha tillgång till engagerade pedagoger som ger barnet lust att utforska skriftspråket. Skriftspråket skall upplevas som en lek och inget tvång. Norberg (2003) hänvisar till professor Lundberg som genom forskning visat att de föräldrar som läser högt för sina barn bidrar till att barnet får goda fördelar när de skall lära sig läsa. För dessa barn blir läsning något självklart, texten utmanar dem till att vilja läsa innan de börjar skolan. Sagan bidrar till att skapa en förståelse hos barn för sagans innehåll och att det finns en värld utanför den egna, barnet lär sig åt vilket håll man bläddrar, att sagan innehåller både text och bild och från vilket håll texten läses. Genom högläsning utvecklas ordförrådet och barn får uppleva skriftspråket, genom att barnet får lyssna på det skrivna språket bidrar detta till att barnet får det lättare att själva kunna läsa skriftspråket.

Söderbergh (1993) framhåller att när barn från två årsåldern får erfara pedagogerna som arbetar med läslappar, det vill säga lappar med text som beskriver ett visst material, till exempel barnets namn ovanför deras hylla, visar i tidig ålder försök till att börja skriva. I fyraårsåldern skrivs det ord, ofta som texter till barns ritade teckningar, i femårsåldern har barnets språk blivit allt mer utvecklat, de har nu lärt sig att skriva minneslistor, korta meddelanden, brev och dikter, låstidningar och egna böcker. Genom att läsa för barn i tidig ålder kan det ske som en lek, dem har en stark längtan efter gemenskap och att få göra saker tillsammans med den vuxne. Men även att få dela med sig av sina erfarenheter och upplevelser, att man som vuxen samspekar, kommunicerar och lyssnar på barnet är viktiga komponenter i barns språkutveckling. Genom kommunikation synliggör man texten och dess

betydelse. Läsning av böcker är den tidiga läskunnighetens mål och motivering och en del i barnkulturen.

Dahlgren med flera (2006) framhåller hur barn efterliknar skriv och läskunnigas beteende på förskolan genom att demonstrera sin förståelse på olika sätt för exempel läser en bok samtidigt som dem samtalar, följer texten med fingret och vänder blad, även kommenterar läggs till som ”nu har vi läst ett kapitel och det får räcka för denna gång”. Olika ritualer som kännetecknar och förmedlar läsningen, bidrar till att barn i tidig ålder försöker tolka skrivning och läsning och förstå vad det är. Barn genomgår en fas där de koncentrerar sig på bilderna i boken och tror den vuxne i läsningen berättar om bildens innehåll, barn som läser själv i detta stadium utgår från bilderna när de berättar. Det kan uppstå problem när barnet tycker den lästa texten inte passar ihop med bilden, barnet kan ibland hävda bestämt att den vuxne läser fel och skall berätta om det ena, eller det andra på bilden. Efter denna fas tar barnet nu fasta på textens grafiska utseende och lär sig skriva olika bokstäver, eller sitt eget namn där den första bokstaven oftast är den som är mest betydande. När barnet i denna fas riktar in sig på både bild och text går det att lära sig läsa. Barn kan i tidig ålder med stort intresse och engagemang härmskriva, bildläsa, härmläsa och ritskriva. Barnet står inför problemet att knäcka koden för att närma sig skriftspråkets kärna.

2.5 Bilderboken

Ekström (2004) betonar hur bilderboken möter barn med ett fascinerande bildspråk på deras egen språkliga nivå. Bilderböckerna har ett överraskande innehåll som ger spänning och väcker lustkänslor. Bilderna når ut till barnen genom de vuxnas förmedling av dem. Svensson (2005) framhåller att när man läser bilderböcker är det bra att samtala om bilderna, då kan man ta reda på ifall barnen har förstått orden, begreppet och berättelsens innehåll. Det är viktigt att låta barn själva samtala om bilderna för att utveckla deras språkliga förmåga. Genom att samtala omkring sagans handling och det som lästs påverkas språkutvecklingen på ett mer positivt sätt, än om man enbart läser en saga rakt igenom utan diskussioner och samtal. När man återberättar en saga skapar detta en språklig medvetenhet och behövs därför tränas regelbundet.

Granberg (1996) anser att sagor för småbarn inte ska ha för många detaljer och innehålla ett enkelt konkret språk. Sagans innehåll bör ligga nära barnets egen erfarenhetsvärld och

innehålla element som barnet känner till som detaljer och djur ur barns vardag. Yngre barn skapar inga bilder endast utifrån att lyssna på en saga, därför är det viktigt att deras sagor innehåller bilder. En bra pekbok för de yngre barn bör endast innehålla en enkel bild, eller tillhörande text om vad som finns på bilden. Det är bättre att läsa högt ur en bok för äldre barn, medan yngre barn måste se bilderna i anslutning till texten. Barns språkutveckling sker långt innan de yttrat sitt första ord och redan från födseln kommunicerar barnet med omgivningen med hjälp av ett icke språkligt meddelande. Yngre barn behöver endast få ord och mycket bilder för att förstå bokens innehåll och inspireras till fortsatt läsning.

Ekström och Isaksson (1997) hävdar att bilderna i barnboken befinner sig i ett ständigt här och nu och som läsare bör man stanna upp och reflektera över det man ser på bilderna, vad det föreställer och vad det betyder. Det sker ofta en rörelse från vänster till höger i boken, är man ute och färdas i världen är det alltid åt höger i sagan medan hemma är det till vänster, det goda kommer från vänster och det hotande utifrån från höger. Konstnären har använt sig av olika bildmässiga knep för att skapa en medveten effekt hos läsaren. En bildberättelse för yngre barn är inte beroende av text till bilderna, olika händelseförlopp ryms i bilderna och skapar en dramatisk och humoristisk förmedling ur barnets synvinkel.

2.6 Stimulerande läsmiljö

Dahlgren med flera (2004) framhåller vikten av att ordna en inbjudande och stimulerande läsmiljö på förskolan som skapar intresse och nyfikenhet hos barn. Miljön ska ha ett stillsamt och avgränsat rum med varierande böcker där barnet kan sitta och läsa ensam eller tillsammans med en vuxen. Genom att bearbeta sagor och böcker med hjälp av ett tematiskt arbetssätt, kan olika estetiska uttryckssätt som dramatisering, bildskapande, meningsfullt textskapande, inspiration till barns lek, återberättande och ett distanserat språk ingå. Granberg (1996) anser att sagostunden bör omges av olika ritualer som gör sagostunden efterlängtd och efterfrågad av barnet. För att skapa en samlande atmosfär kan man skapa stämning med hjälp av ljus, ljud, handlingar och ritualer som förvandlar förskolan till en sagoskog. Ekström (2004) menar vidare att läsmiljön är viktig för att skapa positiva förväntningar på situationen. Lässtunden kräver ostördhet och går inte att bedrivas i en stökig ljudmiljö när den skall genomföras. För att berätta och välja ut sagor till barn är det av vikt att ta reda på barngruppens tidigare läsvanor och boksmak, mycket beror även på barnets ålder, tidigare

vana vid läsning och berättande men ställer även krav på läsarens engagemang och framförande.

Enligt Pramling, och Asplund Carlsson med flera (1993) definieras sagoläsning av många barn att de skall läsas när ”man skall lägga sig”, detta visar på barns erfarenheter av sagoläsning. Många barn somnar och får inte höra sagans slut. Sagan används ofta för att stilla barngruppen på förskolan och även i hemmet. Svensson (2005) menar att lästunder inte alltid har som mål att stimulera barns språkutveckling. Godnattsagorna läser många föräldrar med syfte att barnet skall somna på ett lustfyllt sätt. Godnattsagan är viktigt ur många synvinklar för exempel närheten till föräldern, den trevliga stunden och den språkliga erfarenhet som barnet får, men barn som får höra godnattsagan enbart i ett insomningssyfte mister möjligheten till en språklig samvaro.

2.7 Läsarens roll

Enligt Ekström (2004) är det viktigt att bjuda in barn till samspel när man läser så att de känner sig delaktiga och uppskattade, läsandet ska leda fram till ett reflekterande lyssnande. I reflekterandet ingår att minnas och återberätta, leka med ord och innehåll, öva handlingsföljd och symboltänkande, iaktta både ord och bild och hitta en egen dramatisk och språklig struktur. Genom att samtala kring det lästa kan barnen bli mer delaktiga, leva sig in i situationen och bearbeta läsoplevelsen till sig själv, barn behöver orden till att arbeta med, lyssna till och utbyta tankar och känslor.

Söderbergh (1993) poängterar att barn som aldrig fått komma i kontakt med en saga, har inte lätt att fångas av sagans innehåll. Läsaren har en viktig roll då hon/han måste fånga sina lyssnare, då är kroppsspråket, minspel och tonfallet viktiga aspekter, det är dessa som måste ändras i takt med sagans handling för att fånga lyssnarna. Den tidiga läsningen bidrar till en ökad spontanitet hos barnen vad gäller barnens lust att skriva. Barns språkliga utveckling skall utvecklas och integreras i barns lek och skapande.

Enligt Svensson (1998) kan man se redan på barn när de är ett och ett halvt år hur de imiterar den vuxne genom att sitta och låtsasläsa en bok. Läsinlärning sker redan i spädbarnsåldern. Barnet är delaktigt genom att sitta i mammas eller pappas knä och titta i en barnbok. Den vuxne för hela tiden en dialog med barnet om vad som finns och sker på bilderna. Barnets

intresse av bilderna skapar ett samtal, den vuxne uttalar och berättar för barnet vad det är som finns på bilden. Genom att föra en ständig dialog och samtal med barnet omkring sagan, stödjer man som vuxen barnets språkutveckling. Läsningen ger barnet nya upplevelser av språket som inte är direkt kopplade till en specifik situation. Barnet får en kännedom om vad läsning är och hur en berättelse byggs upp. Barnet vill gärna vända blad i boken när man inte läst färdigt den pågående sidan, det är viktigt som vuxen att säga till barnet att man måste läsa färdigt sidan först. På detta sätt lär sig barnet vad som styr läsningen och hur läsning går till.

Enligt Lindö (2005) måste lärarna göra medvetna val när de väljer litteratur för högläsning i barngruppen som står för djup, kvalitet och sammanhang, då barn idag utsätts för olika sorters kommersiellt tryck av tillvaron i samhället. En barnbok som ger kunskap men samtidigt skapar lustfyllda upplevelser och fångslar lyssnaren och läsaren är goda kriterier för en bra bok. Sagan utvecklar barns språkliga begrepp, stimulering av ordförråd, barns fantasi och har estetiska kvaliteter. Sagoberättandet stimulerar språk och kreativitet, stärker barns självuppfattning och sagolyssnandet har en terapeutisk funktion.

Lindhagen (1993) anser att kulturarvet lägger grunden för all sagoläsning. Sagoläsning förmedlar kulturarvet genom att ge barnet kunskap om rötterna för innehållet i sagorna som har en betydelse för barnens kognitiva och emotionella utveckling. Ökad kunskap om den kulturella bakgrunden är även viktig för barn med annat modersmål genom sagoläsningen får de chans att knyta an till sitt eget kulturarv och förståelsen för olika kulturer. Enligt Granberg (1996) är sagor en del av kulturarvet som förmedlas genom läsning. Sagor ger barn kulturella upplevelser, moralbegrepp, samlevnadsregler, samhällets uppbyggnad, upplevelser och intryck, förståelse och bearbetning av känslor. Tiden och platsen för sagostunden skapar kontinuitet och trygghet hos barn. Barn måste vara pigga och alerta under sagostunden och får inte påverkas av trötthet eller hunger, det inverkar på deras koncentration, därför måste valet av tidpunkt på dagen väljas med tanke på att barnen måste orka koncentrera sig.

2.8 Samtal

Söderbergh (1993) menar att börjar vuxna i tidig ålder att läsa för barnet, kommer de tidigt i kontakt med sagornas värld, vilket medför att barnet själva kan dela med sig av sina läsoplevelser till den vuxne. Basen för sagoläsningen är samtalen omkring bokens handling och innehåll. Svensson (1998) menar att genom att läsa texten som det står skrivet i boken,

bidrar man till barnets förståelse för skriftspråket på ett djupare plan. Det hjälper barnet att höra och lära sig skillnaden mellan talet och det skrivna språket. Genom att föra ett ständigt samtal och en diskussion om sagans innehåll bidrar man till en starkare effekt på barns språkutveckling.

Ekström (2004) hävdar att barn genom högläsning i förskolan deltar i olika språkmöten genom att lyssna och samtala med den vuxne under sagans handling. Barn är aktiva i samtal i hem och förskola där det pågår en social och språklig process, det gäller att kunna höra sina egna ljud, uttrycka sig med ord och tankar och kunna förstå vad den andra säger. Det är viktigt att visa vuxenstöd och aktivt lyssna på barnet från första början, lyssnandet är en del av dialogen, barn som upplever att andra lyssnar på dem lyssnar lättare på andra.

Bjar och Liberg (2003) menar att barn i tidig ålder deltar i olika former av samtal och att samtalet är en språklig och social process. Barn ingår i olika vardagliga samtalskulturer i hemmet och förskolan. Den vuxne måste möta barnet som en kompetent samtalspartner, då barnet genom samtal får ett språkligt självförtroende.

Enligt Arnberg(2004) är samtalet om sagans handling viktigt. Man måste som läsare ge barnet tid för spontana frågor om sagans handling och innehåll. Det är på detta sätt barnet lär sig ordens innebörd och deras samband med bilderna. Som läsare ska man tänka på att små barn tappat intresset snabbt, därför kan man inte läsa för långa sagor.

3 Styrdokument

Förskolan skall lägga grunden för ett livslångt lärande, alla som är verksamma inom förskolans verksamhet skall lägga vikt vid att utveckla och stimulera barns lärande. Styrdokumenten redogör för mål som förskolan skall sträva efter i den dagliga verksamheten. Nedan redogör vi för styrdokumentens mål att sträva efter för att stödja barns språk och skriftutveckling.

I Läroplan för förskolan 1998 framhålls att:

- ”Språk och lärande hänger ouplösligt samman liksom språk och identitetsutveckling. Förskolan skall lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling och uppmuntra och ta till vara barnens nyfikenhet och intresse för den skriftspråkliga världen”
- ”Förskolan skall medverka till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att både utveckla det svenska språket och sitt modersmål”
- ”Att skapa och kommunicera med hjälp av olika uttrycksformer såsom bild, sång och musik, drama, rytmik, dans och rörelse liksom med hjälp av tal- och skriftspråket utgör både innehåll och metod i förskolans strävan att främja barns utveckling och lärande”

(Skolverket 2006, s 6)

4 Empiri

Vi kommer i detta avsnitt beskriva resultatet av data som vi har sammanställt, bearbetat och avslutningsvis analyserat. Vår frågeställning är sagans betydelse för språkutveckling i förskolan och hur pedagogerna arbetar med sagan för att främja språket. Vi har intervjuat förskollärare som arbetar med barn i åldrarna ett till sex år.

4.1 Metodbeskrivning

Vi har valt att använda oss av kvalitativa intervjuer för att samla in data till undersökningen. Patel och Davidsson (2003) menar att genom att använda sig av kvalitativa intervjuer kan man få uttömmande svar. Den intervjuform vi har valt att använda i vår undersökning är semistrukturerade intervjuer. Denscombe (2000) framhåller att i semistrukturerade intervjuer så har intervjuaren färdigformulerade frågor att ställa till informanten, det viktiga är att man som intervjuare är flexibel, kan ställa frågor och låta informanten utveckla sina svar och ideer.

Vi har intervjuat fyra förskollärare på fyra olika förskolor för vår undersökning. Under intervjun har vi använt oss av papper, penna och bandspelare, en av oss antecknade och en ställde frågor till informanten. Genom att använda oss av bandspelare under intervjun är det lättare att få med informationen på ett korrekt sätt. Vi upplever att intervju är en mer tillförlitlig metod för vårt syfte, man kan samtala med informanten kring de ställda frågorna och försäkra sig om att informanten uppfattat frågorna korrekt.

Patel och Davidsson (2003) poängterar hur kvalitativa intervjuer ger utrymme för intervjupersonen och intervjuaren till att båda kan vara delaktiga i samtalet. Johansson och Svedner (2001) hävdar att genom att använda sig av kvalitativa intervjuer får man ofta den information man behöver till sitt examensarbete inom lärarutbildningen. Intervjun ger kunskap som är användbar i läraryrket. Enligt Denscombe (2000) är användning av intervju som forskningsmetod en mycket effektiv metod till att samla in information till ett aktuellt ämne.

Efter intervjun transkriberade vi ner materialet på dator, sorterade ut det som var relevant för undersökningen, sammanställde svaren och skrev ut dem för att få en överblick över

materialet till intervjun. Vi spelade upp intervjun på bandspelaren för att försäkra oss om att vi inte förbisett någon information och för att ta reda på ifall vi uppfattat och tolkat intervjun korrekt. Vi har gjort en kvalitativ bearbetning då vi direkt efter intervjun sammanställde och bearbetade materialet för att sedan läsa igenom och analysera resultatet av texten ett flertal gånger. Patel och Davidsson (2003) menar att vid kvalitativ bearbetning av textmaterialet är det viktigt att avsätta lång tid då textmaterialet måste läsas igenom flera gånger.

4.2 Urval

I undersökningen har vi valt att göra kvalitativa intervjuer. Denscombe (2000) hävdar att när man väljer att använda intervju som metodval, genomförs undersökningen oftast med färre människor, än om man skulle välja att göra en enkätundersökning. Tre av förskolorna är belägna i samma kommun, den fjärde förskolan är belägen i en annan kommun. Samtliga pedagoger vi intervjuat är kvinnor mellan 27 och 55 år. Samtliga respondenter kontaktade vi över telefon före intervjun, där delgav vi dem vårt syfte och frågeställning. Pedagogerna har varit verksamma på förskolor i flera år, de har olika bakgrunder och erfarenheter inom arbetet. Vi uppgav inte intervju frågorna i förväg för vi ville att informanterna skulle ge spontana svar.

4.3 Etiska överväganden

Vi informerade förskollärarna om uppsatsens syfte, våra frågeställningar och upplyste dem om att undersökningen behandlas konfidentiellt, det vill säga att i resultatredovisningen kommer vi att ha fingerade namn på förskolorna för att skydda informanternas identitet. Uppgifterna kommer endast att användas i forskningssyfte. Vetenskapsrådet (2002) framhåller vikten av att använda sig av ”kodnycklar” för att bevara informantens anonymitet och skydd.

5 Resultat

I sammanställningen av intervjuerna använde vi oss av fingerade namn för att skydda informanternas identitet. Vi har intervjuat en förskollärare på de fyra förskolor vi gjort vår undersökning. Vi upplevde att vi fick bra respons och uttömmande svar på de frågorna vi ställde till informanterna.

5.1 Resultatsammanställning av intervjuerna

Vi har sammanställt resultatet och tagit med fakta som vi ansåg var relevant för undersökningen. I sammanställningen beskriver vi de olika förskollärarnas svar för sig.

5.1.1 Förskollärare A

Förskola A är en nystartad förskola med 72 barn fördelade på fyra olika avdelningar efter åldersgrupp. Förskolans inomhusmiljö och inredning har flera olika rum för fantasi och lek, bland annat ett sagorum. Förskollärare A arbetar på en avdelning med barn i två årsåldern, hon framhåller att pedagogerna inte har tid att arbeta med sagor, och använder ofta sagan som ett medel för att stilla barngruppen innan middag och till varje vila. Förskollärare A menar att de borde ha en mer medveten tanke bakom sagoläsning, men det finns inte tid och utrymme för det i verksamheten. Pedagogerna använder sig ofta av konkreta tillhörande material när de läser sagor för att alla barn ska förstå och fångas av berättelsen. Materialen kan vara allt från figurer till djur som konkretiserar sagan.

Femåringarna har ett sagorum med dämpad belysning som skapar en speciell stämning hos barnen vid sagoläsningen. Böckerna på förskolan står högt upp på hyllor dit barn inte når dem, Förskollärare A menar att böcker lätt går i sönder när barn har tillgång till dem. Pedagogerna planerar att köpa in böcker med hårda sidor som tål mindre varsam hantering. Förskolan besöker ibland biblioteket där barnen får välja vilka böcker som skall lånas hem till förskolan. Förskollärare A anser att de vuxna skall välja böcker till barnen med svårare ord, det bidrar till samtal och diskussion som utvecklar språk och ordkunskap, och menar vidare att språket utvecklas i alla vardagssituationer och inte bara vid läsning och samling, det är viktigt att förklara och benämna det man gör i verksamheten för barnet.

5.1.2 Förskollärare B

Förskola B är en nybyggd förskola med 76 inskrivna barn på fem avdelningar som är åldersindelade. Förskollärare B ser sagan som ett hjälpmedel för att berika språket och arbetar med rim och ramsor, sång och språkpåsar. Språkpåsar innehåller olika konkreta material som används för att träna barnets språk. Förskollärare B anser att det är bra att läsa mycket, man lär sig olika språkstilar från texten. Förskolan arbetar inte tematiskt med sagan i nuläget, med tematiskt arbete menar vi när man specialiserar sig på ett visst område och arbetar med de på olika sätt under en period, de gjorde det förra terminen och anser att det är viktigt att sagan finns med hela tiden som en röd tråd i verksamheten.

Förskollärare B arbetar på en avdelning med barn i tre årsåldern framhåller vikten av hur man läser för barn, vilket tonläge man använder, hur rösten används, det är viktigt att ha ständig ögonkontakt med sina lyssnare och ställa öppna frågor. Det är viktigt att samtala och diskutera med barnet undertiden man läser sagans innehåll, på detta sätt kan man utveckla barnets ordförråd. Förskolan använder sig av observationsmaterialet TRAS, som betyder tidig registrering av barns språkutveckling. Pedagogerna dokumenterar barns språkliga utveckling med olika material men inte utifrån sagor. Barnen får vara delaktiga i valet av böcker både på förskolan och under biblioteksbesöken. Böckerna finns tillgängliga för barnen på deras höjd där de själva kan nå dem. Sagoläsningen sker mestadels efter att barnen har ätit middag som ett avslappningsmoment, detta på grund av tidsbrist, barnen får välja fritt om de vill läsa böcker under dagsvistelsen. Förskollärare B framhåller avslutningsvis vikten av att bevara kulturarvet genom att läsa och berätta sagorna.

5.1.3 Förskollärare C

På förskola C har de 76 inskrivna barn fördelade på fyra avdelningar i åldersblandade grupper. Förskolan har en äldre inom och utomhusmiljö. De arbetar med skapande verksamhet och dagarna på förskolan omfattar samling med sagor, sång och lek. Förskollärare C som arbetar med barn i ett till fyra årsåldern framhåller att de läser sagor för barn varje dag och har en medveten tanke bakom, hon menar att sagor skapar förståelse för barn, barnet får lära sig att lyssna, sitta stilla och utveckla sin koncentrationsförmåga. Det är viktigt att berätta i samma ton och röstläge. Förskollärare C menar att sagor inte utvecklar barns språk och skriftförståelse, det är de vardagliga situationerna i verksamheten som stimulerar och utvecklar språket hos barn. På förskolan arbetar de tematiskt med sagor, men

gör det inte i nuläget. Förra terminen använde sig Förskollärare C av ritsagor som innebär att man berättar sagan för barnet som sedan får rita sagan. Förskollärare C menar att det är lättare att berätta sagor för barn än att läsa för dem, det är lättare att fånga barnet på detta sätt. Förskollärare C framhåller vikten av att samtala med barn kring sagans innehåll, barn är nyfikna och ställer många frågor. Pedagogerna på förskolan spelar ofta upp sagor i form av teaterföreställningar tillsammans med barnen som de dokumenterar med videokamera.

Förskollärare C anser att sagoläsning är bra för att stilla barngruppen innan middagen, det skapar ett lugn hos barnet att lyssna på sagor. Barnen får lov att ha önskemål när det gäller valet av sagor men oftast är det pedagogerna som väljer. Böckerna finns tillgängliga på de vuxnas nivå för att bevara deras skick, vill barnet läsa en bok får de säga till pedagogerna att ta ner dem. Yngre barn har ett fåtal böcker i en back på golvet, deras böcker är inte lika ömtåliga menar Förskollärare C.

5.1.4 Förskollärare D

Förskolan är en äldre byggnad med cirka 65 barn som är åldersindelade på fyra olika avdelningar. Förskolan är inspirerad och arbetar efter filosofin Reggio Emilia, som innebär att de har respekt för barnet och en övertygelse om att alla barn föds rika och intelligenta med en stark inneboende kraft att utforska världen. Förskollärare D som arbetar med barn i två årsåldern menar att de erbjuder barn en verksamhet med tid och möjlighet till utveckling, lärande och lek. Förskollärare D framhåller att hon tycker om att läsa böcker tillsammans med barn, hon tänker på att sagan ska passa in där barnet befinner sig i sin språkliga utveckling så att de kan följa med i handlingen. Hon lyssnar till barns intresse och väljer böcker efter det.

Förskollärare D arbetar inte tematiskt med sagor i nuläget. Hon arbetade tidigare i en ett till femårsavdelning där de dramatiserade sagor som sedan resulterade i teaterföreställningar. De dramatiserade ”Snövit och de sju dvärgarna” med äldre barn och ”Prinsessan på ärten” med yngre barn. Sedan spelade de upp föreställningarna för föräldrarna. Förskollärare D menar att de försöker att fånga upp barns tankar och intresse och bygga vidare på dem genom att läsa, sjunga och dramatisera. Barnen kan vara delaktiga genom att få välja sånger och sagor. Det är viktigt att föra en dialog med barnet och skapa nyfikenhet för språket.

Förskollärare D framhåller vikten av att ha högläsning med tillhörande samtal, detta skapar ett utforskande arbetssätt tillsammans barn och pedagog, hon anser att man skall samtala om

sagan om man inte är för många som lyssnar på den. Är det många barn som lyssnar är det lätt att man kommer utanför sagan och kanske inte kommer in i handlingen igen. Hon anser att man kan läsa en saga för att få igång barns tankar om något speciellt, det är viktigt att samtala om sagans innehåll och handling. Förskollärare D har inte dokumenterat någon språklig utveckling med hjälp av sagan på förskolan. När Förskollärare D arbetat med äldre barn har de besökt bibliotek och bokbussen tillsammans, då har de fått välja egna böcker att ta med till förskolan. Idag tar de med några barn med ut till bokbussen för att välja böcker till förskolan.

6 Analys

Här kommer vi att analysera resultatsammanställningen av de olika intervjuerna, med pedagogerna utifrån vår problemformulering. Varje avsnitt inleds med respektive intervju fråga.

6.1 I vilket syfte används sagan i förskolan?

Förskollärare A använder sagoläsning som avslappning före middag och under vilan medan förskollärare B ser sagan som ett hjälpmedel till att berika språket och sagan används som en röd tråd som genomsyrar hela verksamheten. Förskollärare C ser sagan som ett medel för att träna barn i att sitta still och utveckla sin koncentrationsförmåga och har en medveten tanke bakom sagoläsning, men den ses inte som ett hjälpmedel för att utveckla barns språk och andra positiva egenskaper som sagoläsning främjar hos barn. Förskollärare D framhåller att hur sagan skall passa in där barnet befinner sig i sin språkliga utveckling och arbetar tematiskt med sagan i verksamheten. Intervjuerna visar på att pedagogerna läser sagor för barn och ser sagan som ett hjälpmedel till att utveckla barns förmågor såsom språket och koncentration med mera. Förskollärarna har gemensamt att de använder sagan som ett avslappningsmoment, detta tyder på att sagan främst används för att stilla barnen. Vi ställer oss frågan vad barn får för förhållningssätt till litteratur när de endast får höra sagoläsning när de är trötta och okoncentrerade?

6.2 Anses sagan som ett viktigt hjälpmedel för att främja barns språkutveckling och hur arbetar pedagogerna i förskolan med sagan för att främja barns språkutveckling?

De intervjuade pedagogerna på förskolorna B och D anser att sagoläsning främjar och utvecklar barns språk, pedagogerna ser sagan som ett medel för att utveckla språket och berika barnens ordförråd. Sagor utvecklar inte barns talspråk och skriftförståelse, enligt förskollärare C, utan det är de vardagliga situationerna i verksamheten som stimulerar och utvecklar språket hos barnen. Intervjusvaren tyder på att pedagogen inte stödjer sagan som ett språkutvecklande hjälpmedel. Förskollärare A hävdar att tidsbrist är orsaken till att de inte arbetar eller använder sig av sagor i verksamheten, mer än som ett medel för att stilla barngruppen innan middag. Pedagogen menar att de borde ha en större tanke bakom sagoläsning och är medveten om sagoläsningens positiva effekter hos barn när det gäller

deras språkutveckling. Vi ställer oss frågan vad det tyder på att samtliga förskolor endast använder sagor för att stilla barngruppen, med orsak av tidsbrist? Borde inte pedagogerna skapa mer tid och utrymme för läsning i verksamheten, då de flesta pedagogerna under intervjun framhåller positiva egenskaper med sagoläsning?

Tre av de pedagoger vi intervjuat ser sagan som ett hjälpmedel till ett berikat språk, de anser att sagor kan vara till hjälp för språkutveckling, men de påpekar att med stora barngrupper och lite tid så finns det inte alltid en medveten pedagogisk tanke bakom sagoläsandet. Lindö (2005) framhåller att vuxna ger barn och unga en väg in i böckernas värld genom att läsa för dem, läsningen utvecklar barnens språk, känsla, fantasi och ger dem möjlighet till stimulans av intellekt. Utifrån de intervjusvar vi fick har de bekräftat våra tidigare föreställningar om sagoläsningens betydande moment i förskolan, som främst är till för att stilla barngruppen innan middagen.

Förskollärare A arbetar inte med sagor utan använder sagoläsning endast i syfte att stilla barngruppen före middag och för större barn under vilan. Men pedagogen anser även att det är viktigt att samtala och föra en diskussion med barn under läsningen för att främja deras språk och ordförråd. Förskollärare B menar att sagoläsning ofta är ett avslappnings moment på förskolan på grund av tidsbrist. Detta visar på att pedagogerna har för lite tid i verksamheten för att under dagen kunna sätta sig ner och ha en medveten tanke bakom sagoläsningen, annat än i syfte att stilla barngruppen.

Förskollärare C anser sig ha en medveten tanke bakom sagoläsningen, hon menar vidare att sagoläsning inte främjar barns språk och skriftutveckling utan andra bitar som koncentration, träning i att lyssna och sitta still under högläsning. Förskollärare C arbetar tematiskt med sagor på olika sätt i verksamheten. Brok (2007) poängterar hur ett målinriktat arbete med sagor har en positiv effekt på barns vilja att läsa och skriva och lust att uttrycka sig språkligt. Böckerna finns tillgängliga på hyllor på de vuxnas nivå och barnet får säga till pedagogerna om de vill ha en bok. Barnet får lov att ha egna önskemål gällande valet av saga men oftast är det pedagogerna som väljer vad som skall läsas. Vi undrar vad barn får för förhållande till böcker när de inte står tillgängliga till deras förfogande och barnen missar möjligheten att själva nå och ta ner böckerna när de vill titta i dem?

Förskollärare D framhåller vikten av högläsning med samtal, det blir ett utforskande arbetssätt tillsammans barn och pedagog. Böckerna står tillgängliga på barnets höjd till deras förfogande. Intervjusvaren tyder på ett intresse hos pedagogerna att arbeta med sagor, alla de intervjuade pedagogerna har berättat att de har använder sagan på olika sätt tillexempel tematiskt arbete, avslappning och så vidare.

Samtalet omkring sagans handling och innehåll poängterades av samtliga intervjuade pedagoger, detta tyder på att pedagogerna har en förståelse och ett intresse av att samtala med barnet om sagan för att skapa en förståelse, detta trots en utbredd uppfattning om tidsbrist. Vi hade en föreställning om att samtliga intervjuade pedagoger inte skulle framhålla samtalets vikt i samband med sagoläsning, några pedagoger har i intervjun visat brist på kunskap om sagoläsningens positiva effekter. Utifrån de intervjusvar vi fick bekräftades inte våra tidigare föreställningar, istället framhöll samtliga pedagoger samtalets vikt.

7. Diskussion

I vårt examensarbete har vi undersökt hur verksamma förskollärare på fyra olika förskolor beskriver att de arbetar med sagan i syfte att främja barns språkutveckling. Pedagogerna på de olika förskolor vi besökt beskriver att sagan har en viktig roll för barns lärande. Samtliga pedagoger väljer att arbeta vidare efter de tankarna medan några pedagoger påvisar olika skäl att inte arbeta med sagan.

7.1 Vikten av läsning för barns språkutveckling

I vår undersökning beskriver samtliga pedagoger att de har en medveten tanke bakom sagoläsning och anser att sagoläsning har positiva effekter hos barn och pedagogerna läser dagligen på de olika förskolorna. Svensson (2005) framhåller att böcker är bästa hjälpmedlet för att utveckla ett rikt språk hos barn och menar vidare att det är av vikt att läsa sagor dagligen i förskolan och skolan, på detta sätt får barn som inte får högläsning hemma ändå komma i kontakt med skriftspråket. Samtliga av de intervjuade pedagogerna har samma inställning till litteraturläsning som Svensson (2005) redovisar, att högläsning utvecklar språket. Lindhagen (1993) framhåller att sagoläsning ökar barns språkliga medvetenhet och att samtliga språkliga komponenter blir stimulerade genom sagoläsning. Ottosson (2006) framhåller hur experter på barns utveckling är överens när det gäller sagoberättande, böcker och högläsning för stimulering av barns språkutveckling.

Tre av pedagogerna framhåller vikten av att läsa och arbeta med sagor för att främja språket men menar att tidsbrist i verksamheten är en bidragande faktor till att de inte bearbetar sagor mer än läser dem. Den fjärde pedagogen berättade att hon läser och arbetar med sagor men inte ur ett språkutvecklande syfte. Brok (2007) menar att språket har ett ursprung i tidiga kroppsliga erfarenheter med ett nära samband mellan kropp, språk och identitet då barnets kropp är barnets första hem och när barnet börjar tala är språket dess andra. När den vuxnes berättande av sagor för barn sker på ett lustfyllt och systematiskt sätt bekräftas barnets medvetna och omedvetna själsliv och erbjuder ett material för bearbetning av känslor och fantasier. Vi anser att det är anmärkningsvärt att pedagogerna inte skapar större utrymme i verksamheten för sagoläsning då de flesta är medvetna om dess positiva effekter hos barn.

Granberg (1998) menar vidare att det är viktigt att den vuxne i förskolan är en språklig förebild i arbetet med sagor, barn kan genom sagorna lära sig språkliga uttal,

meningsuppbyggnad, nya ord och begrepp. Vi menar att den vuxne måste visa att sagoläsningen är betydelsefull genom att göra sagostunden till en viktig och lustfylld del i verksamheten, genom att vara en positiv förebild för barnet i sagoläsningen menar vi att man skapar en nyfikenhet och intresse hos barnet för läsning. Intervjuszvaren tyder på att samtliga av pedagogerna inte gör sagoläsningen betydelsefull, de läser för barn när de är trötta och inte orkar ta till sig sagans handling.

Svensson (1998) framhåller att när vuxna läser sagor för barn ges barnet en erfarenhet av författarens språk, ord och uttryckssätt. Enligt Eriksen, Hagtvet (2004) sker språkutvecklingen i en snabb utveckling under de första fem levnadsåren och miljön är avgörande för att barnet ska få en normal språkutveckling. Barn som inte får denna tidiga stimulering kan utveckla ett bristande språk. Vi instämmer med författarna ovan Eriksen, Hagtvet (2004) och anser att sagoläsning och arbete med sagor är viktigt, barn bör få tillgång till kontakt och erfarenheter av många språkliga uttryck som möjligt i förskolan, det är en ålder det sker en snabb utveckling av barns språk. Skolverket, (2006) poängterar att förskolan skall stimulera varje barns språkutveckling och uppmuntra barns intresse för skriftspråk.

Abrahamsson och Hyltenstam (2004) framhåller att under en begränsad kritisk tidsperiod i utvecklingen hos barnet måste det stimuleras för det aktuella språket för att det ska utvecklas helt normalt. Med bakgrund av olika teorier om sagoläsning menar vi att pedagogerna har en viktig roll i förskolan när det gäller att fånga och utveckla barns intresse för böcker, göra detta till ett naturligt möte och skapa en vidare nyfikenhet för barn hos böcker. Pedagogerna på samtliga förskolor använder sagan främst i syfte att stilla barngruppen. Vi menar att barn bör få tillgång till engagerade pedagoger som läser under stunder på dagen då barn kan koncentrera sig på sagan för att kunna uppleva den med alla sinnen. Vi anser att när pedagogen engagerar sig i sagoläsningen och utgår från barnets intresse, blir sagoläsningen till ett lustfyllt nöje som ger positiva erfarenheter av litteraturläsning.

Ekström (2004) betonar hur bilderboken möter barn med ett fascinerande bildspråk och på deras egen språkliga nivå. Bilderböckerna har ett överraskande innehåll som ger spänning och väcker lustkänslor. Bilderna når ut till barn genom de vuxnas förmedling av dem. Granberg (1996) anser att sagor för småbarn inte ska ha för många detaljer och ett enkelt konkret språk.

Sagans innehåll bör ligga nära barnets egen erfarenhetsvärld och innehålla element som barnet känner till som detaljer och djur ur barnens vardag. Småbarn skapar inga bilder endast utifrån att lyssna på en saga. Därför är det viktigt att deras sagor innehåller bilder.

7.2 Sagoläsning som ett avslappnande moment

Tre av de fyra förskollärare vi har intervjuat menar att sagan oftast används som en metod för att stilla barngruppen innan middag och som ett avslappningsmoment för barn när de har vila efter maten, tematiskt arbete förekommer och det framhålls att sagan genomsyrar verksamheten men på grund av tidsbrist förekommer sagan oftast vid vilan.

En av pedagogerna framhåller att de läser sagor endast med syfte att stilla och lugna barngruppen men anser att de borde ha en mer medveten tanke bakom sagoläsningen. Granberg (1996) framhåller hur sagan i förskolan ofta tillmäts som en förströelse istället för att se det som en pedagogisk uppgift, sagan används som ett medel för att stilla och samla barngruppen tillfälligt. Sagostunden blir en passiv aktivitet för barnet med en envägskommunikation mellan sändare och mottagare. Vi anser att pedagogerna gör sagostunden till en passiv aktivitet vilket kan bidra till att skapa ett ointresse hos barnet för sagoläsning. Barnet går miste om upplevelsen av att lyssna på sagor av en engagerad pedagog som skapar spänning och lust för sagans innehåll. Vi anser även att sagan kan användas i ett avslappningssyfte men hävdar vidare att barn på förskolan bör få upplevelser av både delarna från pedagogerna.

Enligt Ekström och Isaksson (1997) framhåller att barn som under förskoleåldern levt i en språkligt passiv miljö har en större risk att komma efter i skolan när det gäller läsning och inläring överhuvudtaget. Vi anser att detta är ett bra skäl till att pedagogerna på förskolan skall engagera sig mer i sagoläsningen och skapa tid och utrymme i verksamheten med syftet att sagoläsning främjar olika positiva effekter hos barnen. Henriksson (2000) framhåller hur sagan ofta ses som ett hjälpmedel till att stilla barnen i förskolan under läsvila och vaken vila och att det händer allt för sällan att pedagogerna har oplanerad högläsning. Under våra tidigare erfarenheter som verksamma pedagoger i förskolans verksamhet instämmer vi med Henriksson (2000) till viss del då vi mött pedagoger med en positiv syn på sagans roll i förskolan och som arbetar tematiskt med den, vi har även erfarenheter av pedagoger med en syn på sagoläsning som ett medel för att stilla barngruppen, de ser inte sagan som ett stöd för

att stimulera språket, något som samtliga intervjuade pedagoger bekräftade under vår undersökning.

Granberg (1996) poängterar att tid och plats för sagostunden skapar kontinuitet och trygghet hos barnet. Barn måste vara pigga och alerta under sagostunden och får inte påverkas av trötthet eller hunger då det inverkar på deras koncentration, därför måste valet av tidpunkt på dagen väljas med tanke på att barnet måste orka koncentrera sig. Detta anser vi att pedagogerna i förskolan borde vara mer medvetna om och menar att för att barn skall uppleva sagan på bästa sätt borde pedagogerna vara flexibla vid tidpunkten för sagoläsning, skapa ett större utrymme för den i verksamheten än att endast använda den i syfte att stilla barngruppen. Forskningsbakgrunden i vårt arbete visar att olika forskare och experter på språk är överens om sagans positiva effekter vid läsning för barn i förskolan. Detta vill vi framhålla för att belysa och inspirera verksamma pedagoger ute på förskolor till att arbeta med språkutveckling på ett lustfyllt och stimulerande sätt än att endast använda sagan som ett moment för att stilla eller lugna ner barngruppen.

Samtliga intervjuade pedagoger har inte alltid en medveten pedagogisk tanke bakom sagoläsning för att stimulera språket. Svensson (2005) hävdar att alla lässituationer inte alltid har som mål att stimulera barns språkutveckling. Henriksson (2000) anser vidare att sagoläsning med magiska lugnande inslag behöver barn, men de behöver likaväl få inspiration av sagan till att aktiveras, lust att leka, klä ut sig och utveckla sin fantasi. Vi menar även vidare som Henriksson (2000) framhåller att sagan är fantastisk att lyssna på i olika sammanhang som ett lugnande inslag då många barn finner ett lugn av att sitta och lyssna och njuta av en saga, vi anser även att man ska se på sagan ur ett större perspektiv tillexempel genom tematiskt arbete.

Det framhålls av en intervjuad pedagog att barn utvecklar sin koncentrationsförmåga genom att lyssna på sagor och menar vidare att språkutvecklingen utvecklas i de olika vardagliga situationerna i förskolan och inte genom sagor. Hallberg (1993) menar att lyssna på en saga bidrar till att man utvecklar och övar sin koncentrations förmåga. Vi instämmer med Hallberg (1993) men menar vidare att sagan har flera positiva egenskaper än att öva koncentrationsförmågan som vi anser pedagogen bör framhålla och vara medveten om. Vi är av åsikten att pedagoger som inte har ett medvetet förhållningssätt till sagoläsningens positiva

fördelar för barns språkutveckling, bidrar till att barn går miste om engagerade pedagoger som använder sagan som medel att främja språket.

7.3 Arbeta med sagor

En av de fyra intervjuade pedagogerna framhåller att de arbetar tematiskt med sagor i verksamheten men de har inget mål eller syfte med arbetet. Här anser vi att det hade varit önskvärt att pedagogen hade tydliga mål och syfte med temat kring sagan som synliggör lärandet hos barnet och även att deras intresse och erfarenheter låg till grund vid valet av sagor.

Hallberg (1993) menar att målet med att arbeta med sagor är att utveckla barns språk muntligt som skriftligt och till att stimulera dem till att läsa. Vi instämmer med Hallberg (1993) men framhåller även vidare att ett tematiskt arbetssätt ger barn olika estetiska uttryck och positiva effekter i deras lärande och utveckling.

7.4 Miljön och böckernas placering

Endast en av förskolorna har ett sagorum för barnen. Dahlgren med flera (2004) framhåller vikten av att ordna en inbjudande stimulerande läsmiljö på förskolan som skapar intresse och nyfikenhet hos barnen. Miljön ska ha ett stillsamt och avgränsat rum med varierande böcker där barnen kan sitta och läsa ensam eller tillsammans med vuxen. Förskolans sagorum fick bara användas av äldre barn i gruppen. Vi instämmer med Dahlgren med flera (2004) och är av den uppfattningen att sagoläsning i ett inspirerande sagorum för barnen skapar spänning och nyfikenhet hos barnen, det gör sagoläsningen till ett efterlängtad moment. Vi menar att det är en berövelse att yngre barn på förskolan inte får tillgång till sagorummet och får uppleva det på samma sätt som äldre barn.

Granberg (1996) poängterar att sagostunden bör omges av olika ritualer som gör sagostunden efterlängtad och efterfrågad av barnet. En samlade atmosfär som skapar stämning med hjälp av ljus, ljud, handlingar och ritualer förvandlar förskolan till en sagoskog. Ekström (2004) poängterar att läsmiljön är viktig för att skapa positiva förväntningar på sagostunden. Lässtunden kräver ostördhet och går inte att bedrivas i en stökig ljudmiljö då den skall kunna genomföras. Vi menar att sagostunden blir mer betydelsefullt och magisk om läsningen sker i en avskild miljö där inga avbrott kan ske med en mysig stämning som skapar en förväntning

hos barnet.

Två av förskolorna har böckerna åtkomliga för barnen i deras höjd. Granberg (1996) menar att avdelningarna skall bestå av små bokbestånd med hyllor liknande bibliotek där böckerna står tillgängliga för barnen och är anpassade efter deras mognad, utvecklingsnivå och intresse. Böckerna behöver bytas ut efterhand efter intressen, teman och sagor växlar. På de andra två förskolorna står böckerna högt upp på en hylla på förskolan då det är lätt att dem går i sönder när barnen har fri tillgång till dem menar pedagogen. Barnen får säga till när de vill ha en bok så tar pedagogerna ner dem från hyllan.

Vi anser att när barn inte har fri tillgång till böcker på förskolan blir det ett främmande material för barnen istället för ett intresseväckande material som barnet kan utforska på egen hand. När pedagoger väljer ut sagor för barn kan det både vara fördelar och nackdelar. Fördelen är att pedagogen har större möjlighet att granska sagans innehåll och kvalitet och ge barnen tillgång till berikande sagor, nackdelen med att barnen inte får välja sagor själva är att de inte får vara delaktiga och efter eget intresse och nyfikenhet välja böcker som skapar lustfyllda upplevelser och erfarenheter. Lindö (2005) hävdar vidare att lärarna måste göra medvetna val när de väljer litteratur för högläsning i barngruppen som står för djup, kvalitet och sammanhang, då barn idag utsätts för olika sorters kommersiellt tryck av tillvaron i samhället.

Två av pedagogerna hävdar att det är av vikt att se till barnets språkliga nivå vid valet av saga och anser det viktigt att placera böckerna i barnets höjd. En pedagog framhåller att böckerna lätt går i sönder när barn använder dem på grund av ovarsam hantering vilket är skälet till att de inte placerar böckerna i deras höjd. Den fjärde pedagogen anser vidare att böckerna skall stå högt upp på hyllor för att behålla dem i bra skick och att barnet får säga till en vuxen om de vill läsa en bok. Vi anser att förskolan bör vara en positiv miljö för läsfrämjande och att de vuxna genom sagoläsning ökar barns nyfikenhet och intresse för böcker och att det är av självklarhet att böckerna skall stå tillgängliga i deras höjd. Här menar vi att man inte behöver placera ut hela bokbeståndets böcker utan ett fåtal böcker med bilderböckerna längst ner för yngre barn och därefter böcker för äldre barn lite högre upp där de själva kan nå dem.

Genom intervjun framhålls hur två av fyra pedagoger har en större tanke bakom bokvalet för

barnen med tanke på deras språkliga nivå, medan två pedagoger framhåller vikten av att bevara böckernas skick genom att inte ha böckerna synliga för barn. Här menar vi att man kan samtala med barn om böckerna och vikten av att vara rädda om dem för att bevara deras skick istället för att ställa undan dem då detta enligt vår mening berövar barnet på rika upplevelser med innehållet i böckerna.

7.5 Samtal

Pedagogerna som intervjuades till vår undersökning ansåg att samtal under sagoläsning var viktig och var ense om vikten av att ha högläsning med samtal då det blir ett utforskande arbetssätt tillsammans barn och pedagog. De menade att det är viktigt att skapa samtal och en diskussion med barn under läsningen för att främja deras språk och ordförråd. Söderbergh (1993) anser att samtal kring det lästa bidrar till att barn blir delaktiga och kan leva sig in i sagan och bearbeta läsupplevelsen till sig själv, barn behöver orden till att arbeta med, lyssna till och utbyta tankar och känslor. Ekström (2004) hävdar vidare att läsaren har en viktig roll då hon/han måste fånga sina lyssnare, då är kroppsspråket, minspel och tonfallet viktiga aspekter, det är dessa som måste ändras i takt med sagans handling för att fånga sina lyssnare. Samtal under sagan enligt vår mening är av största vikt då man som läsare kan upptäcka ifall barnet inte förstår innehållet i sagan som läses och förtydliga det och se hur barnet reagerar på sagan och diskutera kring innehållet.

Svensson (2005) menar att barns motivation för att lära sig läsa utvecklas i samspel med den engagerade vuxne, därför bygger läsinlärningen på samspelet mellan barn och vuxen, det är viktigt att barnen är intresserade av de orden man läser eftersom de bidrar till att dem själv ska vilja lära sig känna igen orden. Två av de intervjuade pedagogerna ser på sagan som ett moment som kräver samspel mellan vuxen och barn och vikten av högläsning betonas för att främja barns språkutveckling och ge barnen erfarenheter av olika upplevelser. Vi instämmer med pedagogen och poängterar vikten av att på olika sätt involvera barn under sagoläsningen genom att samtala och diskutera innehållet för att stimulera språket.

En av de intervjuade pedagogerna framhöll vikten av att bevara kulturarvet genom sagoläsning. Enligt Granberg (1996) är sagor en del av kulturarvet som förmedlas genom läsning och ger barn kulturella upplevelser, moralbegrepp, samlevnadsregler, samhällets uppbyggnad, upplevelser och intryck, förståelse och bearbetning av känslor. Vi menar vidare

att sagostund fyller många funktioner hos barn och att genom sagorna förmedlas kulturupplevelser som moral och tradition. Vi instämmer med Granberg (1996) om att kulturarvet förmedlas genom sagoläsning, vi anser att barn får ett bredare perspektiv och förståelse för olika kulturers bakgrunder.

7.6 Slutsatser

Utifrån vår empiriska undersökning fick vi inblick i att de intervjuade pedagogerna läser sagor för barnen på förskolan, men det framhölls att de inte har en medveten tanke bakom sagoläsning för att utveckla barnens språk. Tre av de intervjuade pedagogerna framhöll att sagan används som ett moment för att stilla och samla barngruppen innan middagen. De resterade pedagogerna framhöll sagans vikt för att stimulera språket med hjälp av texternas varierande språk. De enskilda intervjuade pedagogerna menar att språket utvecklas hela tiden i de vardagliga situationerna och inte endast utifrån sagoläsning.

Samtliga pedagoger menar att tidsbrist är en anledning till att sagan blir ett avslappningsmoment och detta medför att man inte hinner ha en medveten tanke bakom sagoläsningen. De intervjuade pedagogerna berättade att de tidigare arbetat tematiskt med sagan men gör det inte i nuläget. Andra exempel på hur de arbetat med sagor var dramatisering. Samtal och samspel kring sagans handling och innehåll ansåg pedagogerna är av vikt för att främja barnens språk och ordförråd.

7.7 Förslag till vidare forskning

Vi anser att det finns mycket intressant att forska vidare kring stimulering av barns språkutveckling, det hade varit intressant att forska vidare kring om sagoläsning särskilt kan stimulera och utveckla barn med annat modersmåls språkutveckling då vi anser att det är ett aktuellt ämne i dagens samhälle.

8 Sammanfattning

Vi har studerat pedagogers användning av sagor på förskolan för att främja barns språkutveckling. I det första kapitlet finns vår forskningsbakgrund, i den tar vi upp olika forskare och professorers syn och åsikter kring sagans användning för att främja barns språkutveckling. Läroplanen för förskolan finns med som en del i forskningsbakgrunden, vi tar där upp mål och riktlinjer som Skolverket, (2006) har för att stimulera barns språkutveckling.

Följande del är den empiriska delen. I den redovisar vi vårt resultat utifrån de genomförda intervjuerna, vi beskriver uppsatsens genomförande, våra etiska övervägande och vår urvalsgrupp. Vi har använt oss av intervjuer för att få svar på vår frågeställning. Vi utförde våra intervjuer på fyra olika förskolor som vi sedan avslutningsvis sammanställde och analyserade. De frågeställningarna vi utgick från till våra intervjuer var i vilket syfte sagan används i förskolan, om sagan anses vara ett viktigt hjälpmedel för att främja barns språkutveckling och pedagogernas användning av sagan för att främja barns språkutveckling.

Sammanställningen av intervjuerna visade att tre av fyra intervjuade pedagoger framhöll sagan som ett avslappnande och lugnande moment. De intervjuade pedagogerna höll alla med om sagans betydelse för att utveckla barns förmågor såsom språket. Tre av fyra pedagoger ansåg att sagan utvecklar barns språkutveckling, den fjärde pedagogen ansåg att språket utvecklas hela tiden i de vardagliga situationerna men inte utifrån sagans hjälp. De intervjuade pedagogerna var alla ense om att samtalet och diskussionen om sagans innehåll mellan barn och läsaren var viktigt för att skapa en större förståelse för sagans handling och utveckla barns ordförråd. Pedagogerna på förskolorna hade alla arbetat tematiskt tidigare med sagan, men inte i nuläget på grund av tidsbrist.

Vår förhoppning är att denna uppsats skall bidra till nya tankar och ideer om sagans användning i förskolan och inspirera verksamma pedagoger.

Källförteckning

Abrahamsson, Niclas, Hyltenstam, Kenneth (2004) *Mognadsbegränsingar och den kritiska perioden för andraspråksinlärning*. Lund: Studentlitteratur. ISBN: 91-44-01108-3

Ahlén, Birgitta (2005) *Hoppa in i böckernas värld*. Lund, BTJ Förlag/ BTJ Nordic AB. 91-7018-530-1

Andersson, Lars- Gunnar (2000) *Språktypologi och språksläktskap*. Fjärde uppl. Liber AB, Sverige. ISBN: 9789147051182

Arnberg, Leonore (2004) *Så blir barn tvåspråkiga*. Scanbook AB Falun. ISBN: 91-46-21072-S

Brok, Lene (2007) *Berätta, berätta! En bok om berättandets rum*. Stockholm: Runa förlag. ISBN 978-91-88298-82-9

Bjar, Louise, Liberg, Caroline (2003) *Barn utvecklar sitt språk*. Studentlitteratur, Lund. ISBN91-44-02793-1

Dahlgren, Gösta m.fl. (2004) *Barn upptäcker skriftspråket*. Andra uppl. Liber AB Stockholm. ISBN 91-47-04908-1

Dahlgren, Gösta m.fl. (2006) *Barn upptäcker skriftspråket*. Tredje uppl. Stockholm: Liber. ISBN 91-47-05330-5

Descombe, Martyn. (2000) *Forskningshandboken -för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Studentlitteratur, Lund. ISBN 91-44-01280-2

Ekström, Susanna (2004) *Läs och berätta:Handledning för högläsare och berättare som besöker barngrupper i förskola och förskoleklass*. Allofset, Stockholm.

ISBN 91-7221-398-1

Ekström, Susanna och Isaksson, Britt (1997) *Bildglädje & läslust*. En bok för alla: Stockholm

ISBN 91-7448-993-3

Granberg, Ann (1998) *Förskoleboken*. Stockholm, Bonniers utbildning. ISBN91-622-2226-0

Granberg, Ann (1996) *Småbarns sagostund: Kultur, språk och lek*. Liber utbildning AB.

ISBN 91-634-1276-4

Hagtvet, Eriksen, Bente (2004) *Språkstimulering: Del:1 Tal och skrift i förskoleåldern*. Natur och kultur, Stockholm. ISBN 91-27-72270-8

Hallberg, Kristin (1993) *Litteraturläsning: Barnboken i undervisningen*. Falköping, Ekelunds förlag AB. ISBN 91-7724-453-2

Hansson, Chatarina och Ljungström Viveka (1996). *Boken om läsning: En handbok om barns språk och läsutveckling 0-8år*. Barnens bokklubb 2006. ISBN: 91-85904-40-6

Henriksson, Lisa (2000) *Bokpuffar. Lekidéer kring bilderböcker för förskola och lägre skolstadier*. Tredje tryckningen. En bok för alla. ISBN 91-7221-121-0

Johansson, Bo och Svedner, Per Olov (2001) *Examensarbetet i lärarutbildningen: Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Kunskapsföretaget i Uppsala AB. ISBN 91-89040-36-8

Lindhagen, Marie (1993) *En säck full med sagor*. Falköping Ekelunds förlag AB.

ISBN 91-7724-492-3

Lindö, Rigmor (2005) *Den meningsfulla språkväven*. Studentlitteratur, Lund.

ISBN 91-44-03883-6

Norberg, Inger m.fl. (2003) *Läslust & Lättläst*. Lund, Författarna och bibliotekstjänst AB. ISBN 91-7018-499-2

Patel, Runa och Davidson (2003) *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Tredje uppl. Studentlitteratur, Lund. ISBN 91-44-02288-3

Pramling, Ingrid, Asplund Carlsson, Maj, Klerfelt, Anna (1993) *Lära av sagan*. Studentlitteratur Lund. ISBN 91-44-38781-4

Rask, Lena, Wennbo, Ulla (1983) *Bemötas eller bedömas*. Stockholm, Liber Utbildningsförlaget.

Svensson, Ann- Katrin (1998) *Barnet, språket och miljön*. Studentlitteratur, Lund. ISBN 91-44-60041-0

Svensson, Ann-Katrin (2005) *Språkglädje*. Studentlitteratur, Lund. Andra uppl. ISBN 91-44-039000-X

Söderbergh, Ragnhild (1993) *Barnets tidiga språkutveckling*. Malmö Gleerups. ISBN 91-40-60860-3

Taube, Karin (1987) *Läsinlärning och självförtroende- psykologiska teorier, empiriska undersökningar och pedagogiska konsekvenser*. Stockholm: Rabèn & Sjögren. ISBN: 91-29-58003-x

Taube, Karin (2000) *Läsinlärning och självförtroende- psykologiska teorier, empiriska undersökningar och pedagogiska konsekvenser*. Tredje uppl. Fälth och Hässler, smedjebacken. ISBN: 91-518-3881-8

Tornéus, Margit (1990) *På tal om språk, Språklig medvetenhet hos barn*. Stockholm. Almqvist & Wiksell.

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. ISBN:91-7307-008-4

Elektroniska källor:

Skolverket (2006) *Läroplan för förskolan 1998*. Stockholm: Fritzes förlag. ISBN: 978-91-85545-12-4. Hämtat från www.skolverket.se den 15 november 2008 klockan 18.04.

Bilaga I

Frågor till intervjun.

- Hur många barn finns det på förskolan?
- Hur många avdelningar finns det på förskolan?
- Har pedagogerna på förskolan en medveten tanke bakom sagoläsning för barnen med syfte att främja deras språkutveckling?
- Arbetar ni med sagor?
- Anser ni att man skall samtala med barnen omkring sagan vid högläsning?
- Har barnen någon inverkan när det gäller valet av litteratur på bibliotek och förskola?
- Hur involverar ni barnen i arbetet med språkutveckling?
- Finns böckerna tillgängliga för barnen?

➤ I vilket syfte används sagan?